

संविधानसभा

संविधान अभिलेख अध्ययन तथा निष्कौल समिति

तत्कालीन प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँड समितिको प्रतिवेदनमा भएको सहमतिको निष्कौल सम्बन्धी प्रतिवेदन, २०७१

सि. नं.	विषयवस्तु	संविधानमा राख्ने प्रस्तावित व्यवस्था	समितिको निष्कौल	कैफियत
१	प्रस्तावना	<p>जैविक विविधताको संरक्षण</p> <p>प्राकृतिक स्रोतको दिगो व्यवस्थापन एवं उपयोग</p> <p>आर्थिक समृद्धि, समन्याय र सन्तुलित विकास</p> <p>प्रतिस्पर्धात्मक लोकतन्त्र, समाजवाद उन्मुख मिश्रित अर्थतन्त्र</p> <p>प्राकृतिक स्रोत र साधनको उपयोगमा आदिवासी, जनजाति लगायतका स्थानीय समुदायको पहिलो अधिकार सुनिश्चित गर्ने,</p> <p>खाद्य सम्प्रभुता</p>	यो विषय संवैधानिक समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भए पनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
२	आर्थिक अधिकार	<p>१. मौलिक हक</p> <p>स्वतन्त्रताको हक: (१) प्रत्येक नागरिकलाई नेपाल राज्यको कुनै पनि स्थानमा पेशा, व्यवसाय, रोजगार, उद्योग, व्यापार र लगानी गर्ने स्वतन्त्रता हुनेछ ।</p> <p>(२) प्रत्येक नागरिकलाई नेपाल राज्यको कुनै पनि भागमा विना रोकटोक आवत जावत तथा बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता हुनेछ ।</p> <p>२. वातावरणको हक:- (१) प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ, एवं स्वस्थ वातावरणको हक हुनेछ ।</p> <p>(२) दिगो विकासको लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न उपधारा (१) ले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।</p> <p>३. खानेपानीको हक:- (१) प्रत्येक व्यक्तिलाई विना भेदभाव स्वच्छ, एवं स्वस्थ खानेपानीको हक हुनेछ</p>	यो विषय मौलिक अधिकार तथा राज्यको निर्देशक सिद्धान्त समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		।		
		<p>४. खाद्यसम्बन्धी हक : (१) प्रत्येक नागरिकलाई भोक विरुद्धको हक हुनेछ ।</p> <p>(२) प्रत्येक नागरिकलाई खाद्य सम्बन्धी हक हुनेछ ।</p>		
		<p>५. सम्पत्तिको हक: (१) प्रत्येक नागरिकलाई प्रचलित कानूनको अधीनमा रही सम्पत्ति आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, बेचबिखन गर्ने र सम्पत्तिको अन्य कारोबार गर्ने हक हुनेछ ।</p> <p>तर सार्वजनिक हितको लागि राज्यले कुनै व्यक्ति वा संस्थाको सम्पत्ति अधिग्रहण वा प्राप्त गर्दा वा त्यस्तो सम्पत्ति उपर अरु कुनै प्रकारले कुनै अधिकारको सिर्जना गर्दा कानून बमोजिम उचित क्षतिपूर्ति दिइनेछ ।</p>		
		<p>(२) राज्यले वैज्ञानिक/क्रान्तिकारी भूमिसुधार कार्यक्रम लागू गर्दा कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाको हदवन्दी भन्दा बढी जमिन कानून बमोजिम अधिग्रहण वा प्राप्त गर्न सक्नेछ ।</p>		
		<p>६. शोषण विरुद्धको हक: (१) प्रत्येक व्यक्तिलाई शोषण विरुद्धको हक हुनेछ ।</p>		
		<p>(२) प्रथा, परम्परा र प्रचलनको नाममा वा कुनै पनि किसिमले कसैलाई शोषण गर्न पाइने छैन ।</p>		
		<p>(३) मानिसलाई बेचबिखन गर्न, बाल श्रमको उपयोग गर्न, दास वा बाँधा बनाउन पाइने छैन ।</p>		
		<p>(४) कसैलाई पनि निजको इच्छा विरुद्ध काममा लगाउन पाइने छैन ।</p> <p>तर यस उपधारामा उल्लिखित व्यवस्थाले सार्वजनिक प्रयोजनको लागि नागरिकलाई अनिवार्य सेवामा लगाउन सकिने कानून बनाउन रोक लगाएको मानिने छैन ।</p>		
		<p>७. आवासको हक: प्रत्येक नागरिकलाई आवासको हक हुनेछ । यसको लागि राज्यले कानून बनाई व्यवस्थित गर्नेछ ।</p>		

		<p>द. रोजगारीको हक: प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुनेछ । यसको लागि राज्यले कानून बनाई व्यवस्थित गर्नेछ ।</p>		
३	मौलिक कर्तव्य	<p>९. मौलिक कर्तव्य:-</p> <p>(१) प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।</p> <p>(२) सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।</p> <p>(३) कुनै पनि नागरिकले आफ्नो अधिकारको प्रयोग गर्दा अरुको हक अधिकार हनन गर्न पाइने छैन ।</p> <p>(४) कानून बमोजिम कर तिर्नु प्रत्येक व्यक्तिको कर्तव्य हुनेछ ।</p>	यो विषय मौलिक अधिकार तथा राज्यको निर्देशक सिद्धान्त समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
४	राज्यको दायित्व, सिद्धान्त र नीति	<p>१०. राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिहरू :</p> <p>राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् :-</p> <p>११. राज्यको दायित्व:</p> <p>(१) प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं दिगो उपयोग गर्दा स्थानीय समुदायको आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिदै त्यसबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरण गर्ने,</p> <p>(२) आदिवासी, जनजाति, दलित एवं स्थानीय समुदायको आनुवंशिक स्रोत एवं सांस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी परम्परागत ज्ञान, सीप र अभ्यासको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं सुरक्षण गर्ने र सोबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरण गर्ने,</p> <p>(३) जलस्रोत लगायतका प्राकृतिक स्रोतसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा सन्धि सम्झौता गर्दा राष्ट्रिय हितमा गर्ने,</p>	यो विषय मौलिक अधिकार तथा राज्यको निर्देशक सिद्धान्त समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

	<p>(४) राज्यको कुल भू-भागको कम्तीमा ४० प्रतिशत भू-भागमा वन क्षेत्र कायम गर्ने । यसका लागि प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा यो संविधान प्रारम्भ हुँदाका बखतमा रहेको वन क्षेत्रको क्षेत्रफल कायमै राख्ने,</p> <p>(५) प्राकृतिक प्रकोपबाट सुरक्षा गर्न पूर्व सावधानी लिने, प्रकोपकालीन अवस्थामा उद्धार एवं संरक्षण गर्ने र प्रकोप पीडित व्यक्तिलाई उचित क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने,</p> <p>(६) संघीय सरकार र प्रदेशहरूबीच पारस्परिक सहकार्य गरी अधिकतम आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि काम गर्ने वातावरण मिलाउने,</p> <p>(७) समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम राख्न संघ सरकारको समन्वयमा प्रदेश सरकारहरूले आपसमा सहकार्य गर्ने ।</p> <p>(८) अन्तरप्रदेश व्यापार तथा सेवा प्रदायक वस्तुको विस्तार निर्बाध रूपमा गर्ने व्यवस्था मिलाउने,</p> <p>(९) देशमा लगानी तथा उद्योग व्यवसायको सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने,</p>		
	<p>१२. राज्यको निर्देशक सिद्धान्तः</p> <p>(१) वातावरण संरक्षण र अन्तरसन्ततीय समन्याय (Inter-generational equity) कायम गर्दै दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्ने राज्यको उद्देश्य हुनेछ,</p> <p>(२) समृद्ध, न्यायपूर्ण, सन्तुलित र समावेशी अर्थतन्त्रको निर्माण गर्ने राज्यको मूलभूत उद्देश्य हुनेछ ।</p> <p>(३) आर्थिक असमानता हटाउँदै स्वतन्त्र आत्मनिर्भर एवं उन्नतिशील राष्ट्रिय औद्योगिक अर्थतन्त्रको निर्माण गर्नु राज्यको आर्थिक उद्देश्य हुनेछ ।</p>	<p>यो विषय मौलिक अधिकार तथा राज्यको निर्देशक सिद्धान्त समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।</p>	-

	<p>(४) प्राकृतिक एवं आर्थिक स्रोतसाधनलाई सीमित व्यक्तिमा केन्द्रित हुन नदिई कुनै पनि जाति, लिङ्ग, वर्ग वा व्यक्ति उपर आर्थिक शोषण हुन नदिने राज्यको उद्देश्य हुनेछ ।</p> <p>(५) बजार क्षेत्र नपुगेका वा निजी क्षेत्रले सम्बोधन गर्न नसकेका क्षेत्रमा सरकारले उचित ध्यान दिने,</p> <p>(६) राष्ट्रिय स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन, उपभोग र प्रवर्धन गर्ने,</p> <p>(७) श्रमिकका पेशागत अधिकार तथा न्यूनतम ज्याला सुनिश्चित गर्ने,</p> <p>(८) उद्योगधन्दा, व्यापार, निर्यात प्रवर्धन आदिका लागि लगानीको वातावरण वृद्धि गरी रोजगारी एवं आय आर्जनका अवसरहरूको व्यापक वृद्धि गर्ने,</p>		
	<p>१३. राज्यका नीतिहरू:</p> <p>(१) व्यापार व्यवसाय खोल्ने, सञ्चालन गर्ने, एकाधिकार हुन नदिई प्रतिस्पर्धी वातावरणमा मुनाफा प्राप्त गर्ने र सरोकारवालाहरूको हकको संरक्षण गर्दै आवश्यकता अनुसार बन्द गर्न पाउने नीति अवलम्बन गर्ने,</p> <p>(२) जलवायु परिवर्तनबाट पर्न सक्ने नकारात्मक असरलाई न्यून गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने,</p> <p>(३) प्राकृतिक सम्पदा, ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वक स्थलहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने,</p> <p>(४) खाद्य संप्रभुताको माध्यमबाट किसानको दीर्घकालीन हित संरक्षण गर्दै राज्यले खाद्य अधिकार सुरक्षित गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने,</p> <p>(५) वैदेशिक सहायता राष्ट्रिय प्राथमिकताको आधारमा लिइनेछ र यसको उपयोग एवं वितरण (Allocation) गरिबी, पूर्वाधारको अवस्था र क्षेत्रीय विकासको अन्य अवस्थाको</p>	<p>यो विषय मौलिक अधिकार तथा राज्यको निर्देशक सिद्धान्त समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउन उपयुक्त हुने ।</p>	-

		आधारमा गरिने,		
		(६) देशमा वैदेशिक पूँजी र प्रविधिलाई आकर्षित गर्ने नीति राज्यले अवलम्बन गर्ने,		
		(७) सामन्ती भू-स्वामित्वको अन्त्य गर्दै वैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यक्रम लागू गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने,		
		(८) भूमिहीन सुकुम्बासी, कमैया, हलिया, हरवा, चरवा, कम्हलरी लगायतका आर्थिक सामाजिक रूपले पछाडि पारिएका वा परेका वर्गलाई जग्गा लगायत आर्थिक सामाजिक सुरक्षाको वैकल्पिक व्यवस्था गर्ने नीति लिने ।		
		(९) आर्थिक अधिकारमा महिलाको समान हक स्थापित गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।		
५	आर्थिक कार्य प्रणाली	<p>१४. <u>आर्थिक अधिकारको बाँडफाँड:-</u> आर्थिक अधिकारको बाँडफाँड सूची १ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।</p> <p>(१) विभिन्न तहका सरकारबीचका आर्थिक अधिकारहरूको बाँडफाँड सूची १ मा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ । कुनै पनि सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र नपरेका आर्थिक अधिकारहरू संघीय सरकारमा निहित रहेको मानिनेछ ।</p> <p>(२) संघीय व्यवस्थापिकाले सूची १ मा उल्लिखित संघीय सरकारको एकल क्षेत्राधिकार भित्रको कुनै पनि कुरामा कानून बनाउन सक्नेछ ।</p> <p>(३) प्रदेश सरकारले आफ्नो एकल क्षेत्राधिकार भित्रको कुनै पनि विषयमा कानून बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।</p> <p>(४) संघीय सरकारले आर्थिक अधिकारका क्षेत्रमा आवश्यक नीति, मानकस्तर र रेखदेख सम्बन्धी आधारभूत कानून बनाउन सक्नेछ ।</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिँदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

	(५) स्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रको विषयमा संघीय र प्रदेशको कानूनसँग नबा-भिने गरी कानून बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।		
	(६) सूची १ बमोजिमको बाँडफाँडमा दुई वा दुई भन्दा बढी तहका सरकारहरूबीच स्पष्ट हुन नसकेका विषयहरूको निर्व्योला संघीय कानूनले तोके बमोजिम हुनेछ ।		
	(७) सहवर्ती क्षेत्राधिकार भित्रका विषयमा संघीय व्यवस्थापिकाले आधारभूत कानून (Framework Legislation) तर्जुमा गरी प्रदेश र स्थानीय सरकारको अधिकार तोक्न सक्नेछ र प्रादेशिक व्यवस्थापिका र स्थानीय सरकारले सो संघीय कानूनका आधारमा उक्त कानूनसँग नबाभिने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था मिलाई कार्यान्वयन गर्न सक्नेछ ।		
	(८) प्रादेशिक सरकारले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रको विषयमा योजना तथा नीति तयार गर्नेछन् ।		
	(९) स्थानीय सरकारले संघीय र प्रादेशिक कानूनको अधीनमा रही आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रको विषयमा योजना तथा नीति तयार गर्नेछन् ।		
	(१०) संघीय कानून बनाउँदा प्रदेश र स्थानीय सरकारको आर्थिक अधिकार तथा प्रदेश र स्थानीय स्तरको आर्थिक व्यवस्थामा प्रतिकूल असर पर्ने गरी बनाउन पाइने छैन ।		
	(११) संघले प्रादेशिक सरकार र प्रादेशिक सरकारले स्थानीय सरकारको विकास निर्माण र जनतालाई प्रदान गर्ने सेवाको अनुगमन गर्ने र कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउन क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने काममा सहयोग गर्ने ।		
	(१२) प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरू आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्रका विषयमा स्वायत्त हुनेछन् ।		

		(१३) सरकारले प्राकृतिक स्रोतको विकासबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरणको व्यवस्था गर्नेछ। यस्तो लाभको निश्चित अंश रोयल्टी वा सेवा/वस्तुको रूपमा परियोजना प्रभावित क्षेत्र/स्थानीय समुदायलाई कानून बमोजिम वितरण गर्नु पर्नेछ।		
		(१४) प्राकृतिक स्रोतको विकास गर्दा स्थानीय समुदायले लगानी गर्न चाहेमा लगानीको प्रकृति र आकारको आधारमा निश्चित अंशसम्म लगानी गर्न प्राथमिकता दिइनेछ।		
		(१५) प्रत्येक तहका सरकारहरूलाई आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र निहित आर्थिक अधिकार सम्बन्धी विषयमा निर्णय गर्ने तथा वार्षिक बजेट बनाउने र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार हुनेछ।		
		(१६) विभिन्न तहका सरकारहरूको बजेट घाटा व्य-वस्थापन तथा अन्य वित्तीय अनुशासन सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ।		
		(१७) ऋण लिंदा देशको समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम राख्नु पर्नेछ।		
		(१८) वैदेशिक सहायता र ऋण लिने अधिकार संघीय सरकारको हुनेछ।		
६	बजेट निर्माण	१५. बजेट निर्माण : (१) संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको बजेट समग्र अर्थतन्त्रको प्रभावकारी व्यवस्थापन, पारदर्शिता र जवाफदेहीलाई सुदृढ गर्ने गरी बनाइने छ। (२) प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूको बजेटको खाका, बजेट पेश गर्ने समय, तथा संघीय बजेट व्यवस्थापनसँगको सम्बन्ध संघीय कानूनले तोके बमोजिम हुनेछ।	यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिंदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने।	-

७	राजस्वका स्रोतको बाँडफाँड	<p>१६. राजस्वका स्रोतको बाँडफाँड: संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारले सूची २ मा उल्लेख भए बमोजिम स्रोतहरूमा कर लगाउन र ती स्रोतहरूबाट राजस्व उठाउन सक्ने छन् । तर कुनै सरकारको तहमा नपरेका स्रोतहरू संघीय सरकारले तोके बमोजिम हुनेछन् ।</p> <p>१७. कानून बमोजिम बाहेक कर लगाउन नपाइने: कानून बमोजिम बाहेक संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारद्वारा कुनै पनि कर लगाउन र उठाउन पाइने छैन ।</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिँदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
८	राष्ट्रिय सर्वसंचित कोष	<p>१८. राष्ट्रिय सर्वसंचित कोष : गुठी रकम बाहेक संघीय सरकारलाई तालिका २ मा उल्लेखित प्राप्त हुने सबै प्रकारका राजस्व, राजस्वको धितोमा लिइएका सबै कर्जाहरू र ऐनको अधिकार अन्तर्गत दिइएको जुनसुकै ऋण असुल हुँदा प्राप्त भएको सबै धन तथा नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने अन्य जुनसुकै रकम एक सरकारी कोषमा आम्दानी बाँधिनेछ, जसलाई राष्ट्रिय संचित कोष भनिनेछ ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
९	अर्थ विधेयक	<p>१९. अर्थ विधेयक: अर्थ विधेयक सरकारी विधेयकको रूपमा मात्र प्रस्तुत गरिनेछ । अर्थ विधेयक भन्नाले देहायमा उल्लिखित सबै वा कुनै विषयसित सम्बन्ध राख्ने विधेयकलाई जनाउनेछ :-</p> <p>(क) कर लगाउने, उठाउने, खारेज गर्ने, छूट दिने, परिवर्तन गर्ने वा कर प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने विषय;</p> <p>(ख) संचित कोष वा अन्य कुनै सरकारी कोषको संरक्षण गर्ने, त्यस्तो कोषमा रकम जम्मा गर्ने वा त्यस्तो कोषबाट कुनै रकम विनियोजन वा खर्च गर्ने वा विनियोजन वा खर्च गर्न खोजिएको रकम घटाउने, बढाउने वा खारेज गर्ने विषय;</p> <p>(ग) नेपाल सरकारले ऋण प्राप्त गर्ने वा जमानत दिने विषय व्यवस्थित गर्ने वा नेपाल सरकारले लिएको वा लिने आर्थिक दायित्व सम्बन्धी कानून संशोधन गर्ने विषय;</p> <p>(घ) सरकारी कोषमा प्राप्त हुने सबै प्रकारको राजस्व, ऋण असुलीबाट प्राप्त रकम र अनुदानको रकम जिम्मा राख्ने, लगानी गर्ने वा नेपाल सरकारको लेखाको लेखा परीक्षण गर्ने विषय; वा</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		<p>(ड) खण्ड (क) देखि खण्ड (घ) सम्मका विषयहरूसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध भएका प्रासङ्गिक विषयहरू,</p> <p>तर कुनै अनुमतिपत्र दस्तुर, निवेदन दस्तुर, नवीकरण दस्तुर जस्ता शुल्क, दस्तुर लगाउने वा कुनै जरिवाना वा कैद हुने व्यवस्था वा स्थानीय निकायले लगाउने कुनै कर, दस्तुर वा शुल्क भएको कारणले मात्र कुनै विधेयक अर्थ विधेयक मानिने छैन ।</p>		
१०	राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषबाट व्यय	<p>२०. राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषबाट व्यय :</p> <p>देहायका रकम बाहेक सञ्चित कोष वा अन्य कुनै सरकारी कोषबाट कुनै रकम भिक्न सकिने छैन ।</p> <p>(क) राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषमाथि व्ययभार भएको रकम;</p> <p>(ख) विनियोजन गर्ने ऐनद्वारा खर्च हुने रकम;</p> <p>(ग) विनियोजन विधेयक विचाराधीन रहेको अवस्थामा पेस्कीको रूपमा ऐनद्वारा खर्च हुने रकम; वा</p> <p>(घ) विशेष अवस्थामा व्ययको विवरण मात्र भएको उधारो खर्च ऐनद्वारा व्यय हुने रकम ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
११	राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषमाथि व्ययभार	<p>२१. राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषमाथि व्ययभार :</p> <p>देहायका विषयसँग सम्बन्धित खर्चहरू राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषमाथि व्ययभार हुनेछन् :-</p> <p>(क) राष्ट्रपति तथा उपराष्ट्रपतिको पारिश्रमिक र सुविधाको रकम;</p> <p>(ख) सर्वोच्च अदालतका प्रधान न्यायाधीश तथा अन्य न्यायाधीशहरूलाई दिइने पारिश्रमिक, सुविधा र निवृत्तिभरणको रकम;</p> <p>(ग) निम्नलिखित पदाधिकारीलाई दिइने पारिश्रमिक र सुविधाका रकमहरू:-</p> <p>(१) व्यवस्थापिका-संसदका सभामुख र उपसभामुख,</p> <p>(२). अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख आयुक्त र</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		<p>आयुक्तहरू,</p> <p>(३). महालेखापरीक्षक,</p> <p>(४). लोकसेवा आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरू,</p> <p>(५). प्रमुख निर्वाचन आयुक्त र निर्वाचन आयुक्तहरू, र</p> <p>(६). राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरू ।</p> <p>(७). राष्ट्रिय वित्तीय आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरू ।</p> <p>(८). राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरू ।</p> <p>(९). अन्य संवैधानिक आयोगहरू</p> <p>(घ) सर्वोच्च अदालत, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीक्षक, लोकसेवा आयोग, निर्वाचन आयोग, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग सम्बन्धी प्रशासनिक व्ययभार ।</p> <p>(ङ) नेपाल सरकारको दायित्वको ऋणसम्बन्धी व्ययभार,</p> <p>(च) नेपाल सरकार विरुद्ध अदालतबाट भएको फैसला वा आज्ञापित अनुसार तिर्नु पर्ने रकम,</p> <p>(छ) कानूनले राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषमाथि प्रादेशिक र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने अनुदान लगायत अन्य व्ययभार हुने भनी निर्धारित गरेको रकम ।</p>		
१२	राजस्व र व्ययको अनुमान	<p>२२. राजस्व र व्ययको अनुमान</p> <p>(१) अर्थमन्त्रीले प्रत्येक आर्थिक वर्ष व्यवस्थापिका-संसद समक्ष देहायका कुराहरू समेत खुलाई वार्षिक अनुमान पेश गर्नुपर्नेछः-</p> <p>(क) राजस्वको अनुमान,</p> <p>(ख) राष्ट्रिय सर्वसञ्चित कोषमाथि व्ययभार हुने आवश्यक रकमहरू, र</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		<p>(ग) विनियोजन ऐनद्वारा व्यय हुने आवश्यक रकमहरू ।</p> <p>(२) उपधारा (१) बमोजिम वार्षिक अनुमान पेश गर्दा अधिल्लो आर्थिक वर्षमा प्रत्येक मन्त्रालयलाई छुट्याइएको खर्चको रकम र सो खर्च अनुसारको लक्ष्य हासिल भयो वा भएन त्यसको विवरण पनि पेश गर्नु पर्नेछ ।</p>		
१३	विनियोजन ऐन	<p>२३. विनियोजन ऐन</p> <p>विनियोजन ऐन अनुसार व्यय हुने आवश्यक रकम शीर्षकहरूमा निर्दिष्ट गरी विनियोजन विधेयकमा राखिनेछन् ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
१४	पूरक अनुमान	<p>२४. पूरक अनुमान</p> <p>(१) कुनै आर्थिक वर्षमा देहायको अवस्था पर्न आएमा अर्थमन्त्रीबाट व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पूरक अनुमान पेश गरिनेछः-</p> <p>(क) चालु आर्थिक वर्षका निमित्त विनियोजन ऐनद्वारा कुनै सेवाको लागि खर्च गर्न अख्तियारी दिइएको रकम अपर्याप्त भएमा वा त्यस वर्षका निमित्त विनियोजन ऐनले अख्तियार नदिएको नयाँ सेवामा खर्च गर्न आवश्यक भएमा, वा</p> <p>(ख) त्यस आर्थिक वर्षमा कुनै विनियोजन ऐनद्वारा अख्तियारी दिएको रकमभन्दा बढी खर्च हुन गएमा ।</p> <p>(२) पूरक अनुमानमा राखिएको रकम शीर्षकहरूमा निर्दिष्ट गरी पूरक विनियोजन विधेयकमा राखिनेछन् ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

१५	पेशकी खर्च	<p>२५. पेशकी खर्च</p> <p>(१) यस भागमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विनियोजन विधेयक विचाराधीन रहेको अवस्थामा आर्थिक वर्षका लागि अनुमान गरिएको व्ययको कुनै अंश अगावै पेशकीका रूपमा ऐनद्वारा खर्च गर्न सकिनेछ ।</p> <p>(२) माथि व्यवस्था भए अनुसार राजस्व र व्ययको अनुमान पेश नगरिएसम्म पेशकी खर्च विधेयक प्रस्तुत गरिनेछैन र पेशकीको रकम आर्थिक वर्षको व्यय अनुमानको तृतीयांशभन्दा बढी हुनेछैन ।</p> <p>(३) पेशकी खर्च ऐन अनुसार खर्च भएको रकम विनियोजन विधेयकमा समावेश गरिनेछ ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
१६	राजस्व र व्ययसम्बन्धी विशेष व्यवस्था	<p>२६. राजस्व र व्यय सम्बन्धी विशेष व्यवस्था</p> <p>(१) यस भागमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि चालू आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा आगामी आर्थिक वर्षको लागि राजस्व र व्ययको अनुमान व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश हुन नसक्ने विशेष परिस्थिति उत्पन्न भएमा चालू आर्थिक वर्षको आर्थिक ऐन बमोजिम राजस्व सङ्कलन गर्न सकिनेछ ।</p> <p>(२) उपधारा (१) बमोजिमको परिस्थिति उत्पन्न भएमा अर्थमन्त्रीले त्यसको कारण खुलाई चालू आर्थिक वर्षको कुल व्ययको एक तृतीयांशमा नबढ्ने गरी आगामी आर्थिक वर्षको लागि खर्च गर्ने अधिकारको विधेयक व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न सक्नेछ ।</p> <p>(३) उपधारा (२) बमोजिम खर्च भएको रकम विनियोजन विधेयकमा समावेश गरिनेछ ।</p> <p>(४) यस संविधानमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपधारा (२) बमोजिम व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश भएको विधेयक सो विधेयक पेश भएको दिनमा नै छलफल प्रारम्भ गरी पारित गर्न सकिनेछ ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

१७	उधारो खर्च	<p>२७. उधारो खर्च</p> <p>यस भागमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्राकृतिक कारण वा बाह्य आक्रमणको संभावना वा आन्तरिक विघ्न वा अन्य कारणले गर्दा स्थानीय वा राष्ट्रव्यापी संकटको अवस्था सृजना भएमा विनियोजन अन्तर्गत चाहिने विवरण खुलाउन अव्यावहारिक वा राज्यको सुरक्षा वा हितका दृष्टिले अवाञ्छनीय देखिएमा अर्थमन्त्रीले व्ययको विवरण मात्र भएको उधारो खर्च विधेयक व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न सक्नेछ ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
१८	आकस्मिक कोष	<p>२८. आकस्मिक कोष</p> <p>ऐनद्वारा आकस्मिक कोषका नामले एउटा कोष स्थापना गर्न सकिनेछ र त्यस्तो कोषमा समय समयमा ऐनद्वारा निर्धारण भए अनुसारको रकम जम्मा गरिनेछ । सो कोष नेपाल सरकारको नियन्त्रणमा रहनेछ । नेपाल सरकारले सो कोषबाट आकस्मिक कार्यको लागि खर्च गर्न सक्नेछ । त्यस्तो खर्चको रकम ऐनद्वारा यथाशीघ्र सोधभर्ना गरिनेछ ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
१९	आर्थिक कार्यविधि सम्बन्धी ऐन	<p>२९. आर्थिक कार्यविधि सम्बन्धी ऐन</p> <p>ऐनद्वारा विनियोजित एक शीर्षकबाट अर्को शीर्षकमा रकम सार्ने र आर्थिक कार्यविधिसम्बन्धी अन्य कुराहरू ऐनद्वारा व्यवस्थित हुनेछ ।</p>	यो विषय व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरूप निर्धारण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-
२०	राजस्वको न्यायोचित बाँडफाँड	<p>३०. राजस्वको न्यायोचित बाँडफाँड</p> <p>(१) संघीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट संकलन गरेको राजस्व केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकार-हरूलाई न्यायोचित वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ ।</p> <p>(२) प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूले प्राप्त गर्ने वित्तीय हस्तान्तरणको परिमाण सिफारिश गर्न एक स्वतन्त्र राष्ट्रिय वित्तीय आयोग गठन गरिनेछ ।</p> <p>(३) संघीय सरकारले प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूलाई उनीहरूको खर्चको आवश्यकता, राजस्वको क्षमता र प्रयासको आधारमा वित्तीय समानीकरण अनुदान वितरण गर्नेछ ।</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमत रहेको देखिँदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		<p>(४) प्रादेशिक सरकारले संघीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान र आफ्नो स्रोतबाट उठ्ने राजस्वलाई स्थानीय सरकारको आफ्नो खर्च आवश्यकता, राजस्व क्षमता र प्रयासको आधारमा कानूनमा व्यवस्था भएवमोजिम वित्तीय समानीकरण अनुदान वितरण गर्नेछन् ।</p> <p>(५) संघीय सरकारले राष्ट्रिय सर्वसंचित कोष मार्फत प्रदान गरिने अन्य अनुदान (सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान वा अन्य प्रयोजनका लागि दिइने विशेष अनुदान) वितरण सम्बन्धी व्यवस्था मिलाउनेछ ।</p> <p>(६) संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरू बीचको राजस्वको बाँडफाँड पारदर्शी हुनेछ ।</p> <p>(७) राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धी ऐन बनाउँदा राष्ट्रिय नीति, राष्ट्रिय आवश्यकता, प्रदेश र स्थानीय सरकारको स्वायत्तता, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूले जनताहरूलाई पुऱ्याउनु पर्ने सेवा र उनीहरूलाई प्रदान गरिएको आर्थिक अधिकार, राजस्व उठाउन सक्ने क्षमता, विकास निर्माणमा गर्नुपर्ने सहयोग, क्षेत्रीय असन्तुलन, गरिबी र असमानता, वञ्चितीकरण, आकस्मिक कार्य र अस्थायी आवश्यकता पूरा गर्न गर्नुपर्ने सहयोग जस्ता कुराहरू समावेश हुनुपर्नेछ ।</p>		
२१	प्रादेशिक सरकारहरूको बजेट	<p>३१. प्रादेशिक सरकारहरूको बजेट</p> <p>(१) प्रादेशिक सरकारले संघीय सरकारको सूचीमा रहेका करहरूमध्ये कानून बमोजिम तोकिएका स्रोतहरूमा थप कर (सरचार्ज) लगाउन सक्नेछ । यस्तो करहरूको नीतिगत तथा आधारभूत दर तोक्न सक्ने विस्तृत व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ । विभिन्न तहका सरकारले दोहोरो पर्ने गरी कर लगाउन पाउने छैनन् ।</p> <p>(२) प्रदेश सरकारहरूले राजस्वको क्षमता र कराधार अनुसारको कर उठाउनु पर्नेछ । कर उठाउन नसकेको अवस्थामा उठाउन नसके वापतको क्षतिपूर्ति वा अनुदान संघीय सरकारबाट पाउने छैनन् ।</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिंदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		<p>(३) वित्तीय व्यवस्था सम्बन्धी जिम्मेवार प्रादेशिक अधिकारीले प्रत्येक आर्थिक वर्षको लागि राजस्वको अनुमान, प्रादेशिक सर्वसंचित कोष माथि व्ययभार हुने आवश्यक रकमहरु तथा विनियोजन ऐनद्वारा व्यय हुने आवश्यक रकमहरु खुलाई प्रादेशिक बजेट प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।</p> <p>(४) प्रादेशिक सरकारको विनियोजन, पूरक बजेट, पेशकी खर्च, उधारो खर्च र अन्य राजस्व र व्यय सम्बन्धी विशेष व्यवस्था कानूनमा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।</p> <p>(५) प्रत्येक प्रादेशिक सरकारको एक कोष हुनेछ, जसलाई प्रादेशिक सर्वसंचित कोष भनिनेछ । यस कोषमा सूची २ मा उल्लेखित सबै स्रोतहरुबाट प्राप्त हुने राजस्व, संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, ऋण र अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम जम्मा हुनेछ ।</p> <p>(६) प्रदेशको आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र रहेका कर, विनियोजन, आर्थिक दायित्व, लेखा परीक्षण गर्ने विषय र यी विषयहरूसँग सम्बन्ध भएका प्रासङ्गिक विषयहरु प्रादेशिक अर्थ विधेयकको रूपमा वित्तीय व्यवस्था सम्बन्धी जिम्मेवार प्रादेशिक अधिकारीले मात्र प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा पेश गर्नेछन् ।</p> <p>(७) आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु, सेवा पूँजी र श्रमको आवत-जावत तथा छिमेकी प्रदेशलाई प्रतिकूल हुने गरी लगाउन पाइने छैन ।</p> <p>(८) प्रादेशिक सरकारले घाटा बजेट निर्माण गर्नुपर्ने भएमा संघीय ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम घाटा पूर्ति गर्ने स्रोतको प्रस्ताव गर्नुपर्नेछ ।</p>		
२२	स्थानीय सरकारको बजेट	<p>३२. स्थानीय सरकारको बजेट</p> <p>(१) हरेक स्थानीय सरकारको एक स्थानीय सर्वसंचित कोष हुनेछ । यस कोषमा सूची २ मा उल्लेखित स्थानीय सरकारलाई सबै स्रोतबाट प्राप्त हुने राजस्व, संघीय र प्रादेशिक</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिँदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, ऋण र अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम जम्मा हुनेछ ।		
		(२) स्थानीय सरकारहरूले राजस्वको क्षमता र कराधार अनुसारको कर उठाउनु पर्नेछ । कर उठाउन नसकेको अवस्थामा उठाउन नसके वापतको क्षतिपूर्ति वा अनुदान पाउने छैनन् ।		
		(३) अधिकार प्राप्त स्थानीय सरकारको प्रतिनिधिले प्रत्येक आर्थिक वर्षको लागि आय-व्ययको विवरण स्थानीय सरकारको परिषद्मा पेश गरी अनुमोदन गराउनु पर्नेछ ।		
		(४) आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु, सेवा, पूँजी र श्रमको आवत-जावत र छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय सरकारलाई प्रतिकूल हुने गरी लगाउन पाइने छैन ।		
		(५) स्थानीय सरकारले घाटा बजेट निर्माण गर्नु पर्ने भएमा संघीय र प्रादेशिक ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम घाटा पूर्ति गर्ने स्रोतको प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ ।		
२३	<u>राजस्व र खर्चको लेखा व्यवस्थापन:</u>	<p>३३. राजस्व र खर्चको लेखा व्यवस्थापन:</p> <p>(१) संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूको राजस्व र खर्चको वर्गीकरण एकै प्रकारको हुनेछ । यस सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानूनले तोके बमोजिम हुनेछ ।</p> <p>(२) संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूले एकै किसिमको मान्य सिद्धान्तमा आधारित लेखा प्रणाली अवलम्बन गर्नेछन् । यसको पद्धति र ढाँचा संघीय कानूनले तोके बमोजिम हुनेछ ।</p> <p>(३) संघीय कानूनले तोकेको राजस्व र खर्चको वर्गीकरण तथा लेखा प्रणालीको पालना गर्नु प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूको दायित्व हुनेछ ।</p> <p>(४) तोकिएको राजस्वको वर्गीकरण, खर्च</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमत रहेको देखिंदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		<p>वर्गीकरण र लेखाप्रणाली पालना नगर्ने प्रदेश सरकारलाई संघीय सरकारले दिने अनुदान पालना नगरेसम्म रोक्का राख्न सक्नेछ ।</p>		
		<p>(५) तोकिएको राजस्व र खर्चको वर्गीकरण र लेखाप्रणाली पालना नगर्ने स्थानीय सरकारलाई प्रादेशिक सरकारले दिने अनुदान पालना नगरेसम्म रोक्का राख्न सक्नेछन् ।</p>		
		<p>(६) बजेटमा खर्चको अनुमान चालू र पूँजीगत खण्डमा विभाजन गरी पेश गर्नुपर्नेछ ।</p>		
		<p>(७) घाटा पूर्ति गर्न ऋण लिनु पर्ने भए त्यसबाट समग्र आर्थिक क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रभावको विश्लेषण गरी पेश गर्नुपर्नेछ ।</p>		
		<p>(८) प्रदेश र स्थानीय सरकारले लिने ऋणको व्यवस्थापन संघीय ऐन (उदाहरणका लागि वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन)बाट निर्देशित हुनेछ ।</p>		
२४	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोग	<p>३४. राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोग</p> <p>(१). नेपालमा एक राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोग हुनेछ जसमा अध्यक्ष सहित बढीमा तीन जना सदस्य रहनेछन् –</p> <p>(क) सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञता हासिल गरेको व्यक्ति अध्यक्ष</p> <p>(ख) प्राकृतिक स्रोत, जलस्रोत, भूगर्भ, वातावरण कानून र अर्थ विशेषज्ञहरु मध्येबाट दुई जना सदस्य</p>	<p>यस विषयमा राज्यको पुनर्संरचना तथा राज्यशक्तिको बाँडफाँड समितिको प्रतिवेदन र यो प्रतिवेदनलाई समायोजन गरी उपयुक्त व्यवस्था गर्न संविधानसभाले संविधान मस्यौदा समितिलाई निर्देशन दिने गरी संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउन उपयुक्त हुने ।</p>	<p>समितिमा छलफल गरेर उक्त आयोग मस्यौदामा समावेश गर्ने निर्देशन संविधान मस्यौदा समितिलाई दिन</p>

		<p>(२) राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगका अध्यक्ष तथा सदस्यहरुको नियुक्ति तथा पदमुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था:</p> <p>(क) राष्ट्रपतिले संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगको अध्यक्ष र सदस्यको नियुक्ति गर्नेछन् ।</p> <p>(ख) राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगको अध्यक्ष र सदस्यको पदावधि नियुक्ति भएको मितिले छ वर्षको हुनेछ ।</p> <p>तर राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगको अध्यक्ष र सदस्यलाई सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश सरह समान आधारमा र समान तरीकाले सो पदबाट हटाउन सकिनेछ ।</p> <p>(३) देहायको अवस्थामा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगका अध्यक्ष वा सदस्यको पद रिक्त भएको मानिनेछ ।</p> <p>(क) निजले राष्ट्रपति समक्ष लिखित राजीनामा दिएमा</p> <p>(ख) उपधारा (२) बमोजिम निजको पदावधि पूरा भएमा वा निज आफ्नो पदमा नरहेमा</p> <p>(ग) निजको मृत्यु भएमा</p> <p>(४) देहाय बमोजिमको योग्यता नभई कुनै व्यक्ति राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगको अध्यक्ष वा सदस्यको पदमा योग्य हुने छैन ।</p> <p>(क) नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरेको ।</p> <p>(ख) सम्बन्धित क्षेत्रमा राष्ट्रिय स्तरमा विशेषज्ञता हासिल गरेको ।</p> <p>(५) राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगका अध्यक्ष र सदस्यको पारिश्रमिक र सेवाका अन्य शर्तहरु कानूनद्वारा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।</p>	<p>संविधानसभा समक्ष सुभाष पेश गर्न पनि सकिन्छ ।</p>
--	--	---	---

		<p>३५. राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोगको काम कर्तव्य र अधिकार</p> <p>(क) प्राकृतिक स्रोत सम्बन्धी विषयमा संघ र प्रदेश, प्रदेश- प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय सरकार, र स्थानीय सरकार-स्थानीय सरकारबीच उठ्ने विवाद निरूपण गर्ने ।</p> <p>(ख) प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड र सोसँग सम्बन्धित वातावरणको विषयमा उठ्ने सक्ने संभावित विवादहरु पहिल्याई आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान गरी सरकारलाई सिफारिश गर्ने ।</p> <p>(ग) कानूनद्वारा तोकिएका अन्य कार्यहरु गर्ने ।</p>	<p>यस विषयमा राज्यको पुनर्संरचना तथा राज्यशक्तिको बाँडफाँड समितिको प्रतिवेदन र यो प्रतिवेदनलाई समायोजन गरी उपयुक्त व्यवस्था गर्न संविधानसभाले संविधान मस्यौदा समितिलाई निर्देशन दिने गरी संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउन उपयुक्त हुने ।</p>	-
२५	राष्ट्रिय वित्तीय आयोग	<p>३७. राष्ट्रिय वित्तीय आयोग :</p> <p>(१) नेपालमा एक राष्ट्रिय वित्तीय आयोग हुने छ जसमा अध्यक्ष सहित बढीमा तीन जना सदस्य रहने छन् ।</p> <p>(२) राष्ट्रिय वित्तीय आयोगका अध्यक्ष तथा सदस्यहरुको नियुक्ति तथा पदमुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था</p> <p>(क) राष्ट्रपतिले संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रिय वित्तीय आयोगको अध्यक्ष र सदस्यको नियुक्ति गर्नेछन् ।</p> <p>(ख) राष्ट्रिय वित्तीय आयोगको अध्यक्ष र सदस्यको पदावधि नियुक्ति भएको मितिले छ वर्षको हुनेछ ।</p> <p>तर राष्ट्रिय वित्तीय आयोगको अध्यक्ष र सदस्यलाई सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश सरह समान आधारमा र समान तरीकाले सो पदबाट हटाउन सकिनेछ ।</p>	<p>यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिंदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।</p>	-

		<p>(३) देहायको अवस्थामा राष्ट्रिय वित्तीय आयोगका अध्यक्ष वा सदस्यको पद रिक्त भएको मानिनेछ ।</p> <p>(क) निजले राष्ट्रपति समक्ष लिखित राजीनामा दिएमा</p> <p>(ख) उपधारा (२) बमोजिम निजको पदावधि पूरा भएमा वा निज आफ्नो पदमा नरहेमा</p> <p>(ग) निजको मृत्यु भएमा</p>		
		<p>(४) देहाय बमोजिमको योग्यता नभई कुनै व्यक्ति राष्ट्रिय वित्तीय आयोगको अध्यक्ष वा सदस्यको पदमा योग्य हुने छैन ।</p> <p>(क) नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरेको ।</p> <p>(ख) सम्बन्धित क्षेत्रमा राष्ट्रिय स्तरमा विशेषज्ञता हासिल गरेको ।</p>		
		<p>(५) राष्ट्रिय वित्तीय आयोगका अध्यक्ष र सदस्यको पारिश्रमिक तथा सेवाका अन्य शर्तहरू कानूनद्वारा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।</p>		
		<p>३८. राष्ट्रिय वित्तीय आयोगको काम कर्तव्य र अधिकार</p> <p>(१) संविधान र प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम राष्ट्रिय सर्वसंचित कोषबाट संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारबीच राजस्वको बाँडफाँड गर्ने विस्तृत आधार र संयन्त्र तय गर्ने,</p>		
		<p>(२) राष्ट्रिय सर्वसंचित कोषबाट प्रादेशिक र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने समानीकरण अनुदान कानूनमा व्यवस्था भएको आधारमा सिफारिस गर्ने,</p>		
		<p>(३) राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम, मानक, पूर्वाधारको अवस्था वापत प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने सशर्त अनुदानको</p>		

		<p>सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गरी आधार तयार गर्ने,</p> <p>(४) प्रादेशिक सरकारको सर्वसंचित कोषबाट प्रादेशिक र स्थानीय सरकारबीच राजस्वको बाँडफाँड गर्ने विस्तृत आधार र संयन्त्र तय गर्ने,</p> <p>(५) संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको खर्च जिम्मेवारी र राजस्व असुलीमा सुधार गर्नुपर्ने उपायहरूको सिफारिस गर्ने,</p> <p>(६) समष्टिगत आर्थिक सूचकहरूको विश्लेषण गरी संघ, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारले लिन सक्ने आन्तरिक ऋणको सिफारिस गर्ने,</p> <p>(७) संघ र प्रादेशिक सरकारको राजस्व बाँडफाँड आधारको पुनरावलोकन गरी परिमार्जनको सिफारिस गर्ने,</p> <p>(८) संघ र राज्य तथा प्रादेशिक र स्थानीय निकाय बीच राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी विवादको निरूपण गर्ने,</p> <p>आयोगका अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार, राजस्वको बाँडफाँड गर्दा अपनाउनु पर्ने विस्तृत आधार, आयोगका पदाधिकारीहरूको योग्यता, सेवा शर्त सहितका कुराहरू कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछन् ।</p> <p>३९. वार्षिक प्रतिवेदन :</p> <p>यस संविधान बमोजिम वार्षिक प्रतिवेदन आयोगले राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्नेछ र राष्ट्रपतिले प्रधानमन्त्री मार्फत त्यस्तो प्रतिवेदन व्यवस्थापिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।</p>		
२६	अन्तरप्रदेशीय /स्थानीय सरकार व्यापार :	<p>४०. अन्तरप्रदेशीय/स्थानीय सरकार व्यापार :</p> <p>प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो क्षेत्रबाट अर्को प्रदेश वा स्थानीय सरकारको क्षेत्रमा हुने निर्यात वा अर्को प्रदेश वा स्थानीय सरकारको</p>	यो विषयमा संविधानसभामा सहमति रहेको देखिँदा संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		क्षेत्रबाट हुने आयात वा आफ्नो क्षेत्र भै अन्य प्रदेश वा स्थानीय सरकारमा आयात र निर्यात हुने मालबस्तुको कुनै पनि माध्यमबाट गरिने ओसार पसारमा कुनै प्रकारको बाधा पुऱ्याउने, कर लगाउने वा विभेद गर्ने छैनन् ।		
२७	सन्धि वा सम्झौताको अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन	<p>४१. सन्धि वा सम्झौताको अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन</p> <p>(१) नेपाल राज्य वा नेपाल सरकार पक्ष हुने सन्धि वा सम्झौताको अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन कानूनद्वारा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।</p> <p>(२) उपधारा (१) बमोजिम कानून बनाउँदा अन्य कुराको अतिरिक्त देहायका विषयका सन्धि वा सम्झौताको अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन व्यवस्थापिका-संसदमा तत्काल कायम रहेका सम्पूर्ण सदस्यहरूको दुई तिहाई बहुमतले गर्नुपर्ने शर्त राखिनेछ :</p> <p>(क) शान्ति र मैत्री,</p> <p>(ख) सुरक्षा एवं सामरिक सम्बन्ध,</p> <p>(ग) नेपाल राज्यको सीमाना, र</p> <p>(घ) प्राकृतिक स्रोत तथा त्यसको उपयोगको बाँडफाँड ।</p> <p>तर खण्ड (क) र (घ) मा उल्लिखित विषयका सन्धि वा सम्झौता मध्ये राष्ट्रलाई व्यापक, गम्भीर वा दीर्घकालीन असर नपर्ने साधारण प्रकृतिका सन्धि वा सम्झौताको अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन व्यवस्थापिका-संसदको बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूको साधारण बहुमतबाट हुन सक्नेछ ।</p> <p>(३) यो संविधान प्रारम्भ भएपछि हुने कुनै सन्धि वा सम्झौता यस धारा बमोजिम अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन नभएसम्म</p>	यो विषय राष्ट्रिय हितको संरक्षण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएपनि मस्यौदा समितिलाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री हुने भएकोले संविधान मस्यौदा समितिमा पठाउने ।	-

		नेपाल सरकार वा नेपाल राज्यको हकमा लागू भएको मानिनेछैन ।		
		(४) उपधारा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल राज्यको प्रादेशिक अखण्डतामा प्रतिकूल असर पर्ने गरी कुनै सन्धि वा सम्झौता गरिनेछैन ।		

सूची-१

प्रस्तावित आर्थिक अधिकारको बाँडफाँड

क्षेत्र/ विषय	संघ	प्रदेश	स्थानीय
सेना	राष्ट्रिय सुरक्षा र सेना		
प्रहरी	केन्द्रीय प्रहरी	प्रादेशिक प्रहरी	
	अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार		
	दूर सञ्चार (नियमन/नियन्त्रण)		
	मुद्रा, मौद्रिक नीति, बैकिङ, बीमा		
	अध्यागमन/परराष्ट्र मामिला/अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता आदि		
	वित्तीय नीति		
	राष्ट्रिय योजना नीति	प्रादेशिक योजना नीति	स्थानीय योजना नीति
	तथ्याङ्क		
	अन्तर्राष्ट्रिय सीमा/सीमा सुरक्षा		
	गुप्तचर सेवा		
	अनुसन्धान प्रतिष्ठानहरु	अनुसन्धान प्रतिष्ठानहरु	
नागरिक उड्डयन	नागरिक उड्डयन र विमानस्थल	विमानस्थल	
	रेलमार्ग सेवा नियमन र संचालन	प्रादेशिक रेल मार्ग	
	हुलाक सेवा		
	जनस्वास्थ्य र खाद्य गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन		
	जनसंख्या तथा परिवार नियोजन	परिवार नियोजन	परिवार नियोजन

बौद्धिक सम्पति	बौद्धिक उपज : प्रतिलिपि अधिकार, पेटेन्ट, ट्रेडमार्क आदि		
	नापतौल, गुणस्तर		
	श्रम सुरक्षा, श्रम सम्बन्ध, ट्रेड युनियन		
	विज्ञान तथा प्रविधि		
	संघीय निजामती सेवा	प्रादेशिक निजामती सेवा	स्थानीय सेवा
सडक	राष्ट्रिय राजमार्ग (पुलसहित) अन्तरप्रादेशिक सडक (पुलसहित)	एकै प्रदेशभित्रको (Intra-state) मार्ग (पुलसहित) बस्ती विकास/योजना	स्थानीय/ शहरी सडक (पुल सहित) भोलुंगे पुल ढल, वारुणयन्त्र, सडक वत्ती बस्ती विकास /योजना
सिचाई	ठूला तथा अन्तर प्रादेशिक सिंचाई	प्रादेशिक स्तरका तथा अन्तरस्थानीय सरकार अन्तरगत पर्ने मझौला भूमिगत सिचाई योजना तथा प्रदेश भित्रका सिंचाई योजना	आफ्नो क्षेत्रभित्रका साना सिचाई र भूमिगत सिचाई योजना
खानेपानी	ठूला खानेपानी योजना खानेपानी मानक स्तर	मझौला खानेपानी योजना	साना खानेपानी आयोजना, खानेपानी वितरण र व्यवस्थापन, फोहोर मैला व्यवस्थापन
शिक्षा	उच्च (उच्च प्राविधिक समेत) शिक्षा र विश्वविद्यालयको मानकस्तर र नियमन, शिक्षाको राष्ट्रिय एजेण्डा , पाठ्यक्रम, परीक्षा		
	विश्वविद्यालय	विश्वविद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, पाठ्यक्रम/पाठ्यपुस्तक/परीक्षा विशेष शिक्षा (दृष्टिविहीन	दश जोड दुईसम्म / अनौपचारिक शिक्षा

		बहिरा र अन्य शारीरिक अशक्तका लागि)	
स्वास्थ्य	स्वास्थ्य मानकस्तर/गुणस्तर र अनुगमन	स्वास्थ्य गुणस्तर-अनुगमन	
	राष्ट्रिय/विशिष्ट सेवा प्रदायक अस्पताल	हालको क्षेत्रीय/ अञ्चल अस्पताल	हालको जिल्ला स्तरको अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, उपस्वास्थ्य चौकी/
	परम्परागत उपचार सेवा	परम्परागत उपचार सेवा	
	सरुवा रोग नियन्त्रण	सरुवा रोग नियन्त्रण	
विद्युत्	बृहत्/ठूला/मध्यम जलविद्युत्	मध्यम/जलविद्युत्	साना/माइक्रो जलविद्युत्
	राष्ट्रिय ग्रिड		
	विद्युत् वितरण	विद्युत् वितरण	विद्युत् वितरण
		वैकल्पिक ऊर्जा	वैकल्पिक ऊर्जा
कृषि	कृषि मानकस्तर र नियमन, अनुसन्धान र प्रविधि	कृषि अनुसन्धान प्रविधि व्यवस्थापन, उत्पादन व्यवस्थापन	कृषि उत्पादन व्यवस्थापन कृषि, पशु स्वास्थ्य तथा अन्य प्राविधिक सेवा
पर्यटन/संस्कृति	अन्तर्राष्ट्रिय/राष्ट्रिय सम्पदा स्थलको संरक्षण नियमन, विकास र व्यवस्थापन, पदयात्रा/ पर्वतारोहण (अनुमति), होटल/ पुरातात्विक मानकस्तर पर्यटकीय स्थलको विकास भाषा/संस्कृति संरक्षण/प्रबर्द्धन	प्रादेशिक सम्पदा स्थलको संरक्षण, विकास र व्यवस्थापन पर्यटकीय स्थलको विकास भाषा/संस्कृति संरक्षण प्रबर्द्धन	स्थानीय सम्पदा स्थलको संरक्षण, विकास, भाषा/संस्कृति संरक्षण प्रबर्द्धन पर्यटकीय स्थलको विकास
सामाजिक विकास	प्रकोप न्यूनीकरण/ उद्धार सहायता	प्रकोप न्यूनीकरण/ उद्धार सहायता	प्रकोप न्यूनीकरण /उद्धार सहायता

	सामाजिक सुरक्षा (नियमन समेत)	सामाजिक सुरक्षा	सामाजिक सुरक्षा व्यवस्थापन
	खेलकूद (मानकस्तर र नियमन)	खेलकूद	खेलकूद
उद्योग व्यवसाय	उद्योग व्यवसाय/वैदेशिक लगानी (नियमन)	औद्योगिक व्यवस्थापन	घरेलु तथा साना उद्योग व्यवस्थापन
पञ्जीकरण	जन्म, विवाह, मृत्युदत्ता, बसाइँसराइँ	जन्म, विवाह, मृत्युदत्ता, बसाइँसराइँ	जन्म, विवाह, मृत्युदत्ता, बसाइँसराइँ
वातावरण	वातावरण (मानक र नियमन समेत)	वातावरण	वातावरण
	जैविक विविधता	जैविक विविधता	जैविक विविधता
वन	वन	वन	वन
	राष्ट्रिय/अन्तर प्रादेशिक जलाधार क्षेत्र	जलाधार क्षेत्र	जलाधार क्षेत्र
	राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष र संरक्षण क्षेत्रहरु (मध्यवर्ती क्षेत्रसमेत)	राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र (मध्यवर्ती क्षेत्रसमेत)	
	सिमसार क्षेत्रहरु	सिमसार क्षेत्रहरु	सिमसार क्षेत्रहरु
	वन्यजन्तु संरक्षण	वन्यजन्तु संरक्षण	वन्यजन्तु संरक्षण
खानी तथा खनिज	खानी तथा खनिज	खानी तथा खनिज	खानी तथा खनिज
जमिन	भू-उपयोग नीति	भू-उपयोग नीति/भू-व्यवस्थापन	

सूची-२

विभिन्न तहका सरकारबीच राजस्व स्रोतको बाँडफाँड

(तत्कालीन संविधानसभाले दिएको निर्देशन बमोजिम परिमार्जन गरिएको छ ।)

राजस्वको स्रोत	संघ	प्रदेश	स्थानीय	कैफियत
भन्सार	√			
मूल्य अभिवृद्धि कर	√			राज्य पुर्नसंरचना समितिबाट भएको अधिकारको बाँडफाँडलाई समेत मध्यनजर गरी मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर लगाइने अधिकार प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई पनि प्रदान गर्नुपर्ने सुझाव आएको सन्दर्भमा संवैधानिक समितिले त्यसलाई ध्यान दिने भनी संविधानसभाले २०६६।१०।२१ संवैधानिक समितिलाई निर्देशन दिएकोले यस बमोजिम कार्यान्वयन गर्न संविधानसभाले संविधान मस्यौदा समितिलाई निर्देशन दिन उपयुक्त हुने ।
अन्तःशुल्क	√	√		
मनोरञ्जन कर		√	√	
भुमिकर			√	
संस्थागत आयकर	√			राज्य पुर्नसंरचना समितिबाट भएको अधिकारको बाँडफाँडलाई समेत मध्यनजर गरी मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर लगाइने अधिकार प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई पनि प्रदान गर्नुपर्ने सुझाव आएको सन्दर्भमा संवैधानिक समितिले त्यसलाई ध्यान दिने भनी संविधानसभाले २०६६।१०।२१ संवैधानिक समितिलाई निर्देशन दिएकोले यस बमोजिम कार्यान्वयन गर्न संविधानसभाले संविधान मस्यौदा समितिलाई निर्देशन दिन उपयुक्त हुने ।
व्यक्तिगत आयकर	√			राज्य पुर्नसंरचना समितिबाट भएको अधिकारको बाँडफाँडलाई समेत मध्यनजर गरी मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर लगाइने अधिकार प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई पनि प्रदान गर्नुपर्ने सुझाव आएको सन्दर्भमा संवैधानिक समितिले त्यसलाई ध्यान दिने भनी संविधानसभाले २०६६।१०।२१ संवैधानिक समितिलाई निर्देशन दिएकोले यस बमोजिम कार्यान्वयन गर्न संविधानसभाले संविधान मस्यौदा समितिलाई निर्देशन दिन उपयुक्त हुने ।
सम्पत्ति कर			√	
व्यवसाय कर			√	

सवारी साधन कर		√		
घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर		√	√	
क्यासिनो	√			
सेवा शुल्क	√	√	√	
कार्बन सेवा	√			
प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने सलामी (रोयल्टी) तथा अन्य आय	√	√	√	
दण्ड जरिवाना	√	√	√	

फरक मत आएका र मतैक्यता हुन नसकेका भनी सूचिकृत गरिएका अन्य विषयहरूको हकमा प्रतिवेदनमा आएको मस्यौदाले नै संवोधन गरको हुँदा समितिको प्रारम्भिक मस्यौदा बमोजिम नै गर्ने ।

अनुसूची
संविधान सभा
प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजश्व बाँडफाँड
समितिको प्रतिवेदन अध्ययन उप-समितिका सदस्यहरू

- १ मा.श्री रविन्द्र अधिकारी - संयोजक
- २ मा.श्री गंगा लाल तुलाधर
- ३ मा.श्री टेक बहादुर बस्नेत
- ४ मा.श्री डम्बरध्वज तुम्बाहाम्फे
- ५ मा.श्री ध्रुव वाग्ले
- ६ मा.श्री नारायण प्रकाश साउद

- ७ मा.श्री पार्वत गुरुड
- ८ मा.श्री बादशाह कुर्मी
- ९ मा.श्री भरत कुमार शाह
- १० मा.श्री विक्रम बहादुर थापा
- ११ मा.श्री विमल कुमार केडिया
- १२ मा. श्री शिवचन्द्र चौधरी

अनुसूची
संविधानसभाबाट संवैधानिक समितिलाई दिएका सुझाव एवं निर्देशनहरू

प्राकृतिक श्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजश्व बाँडफाँट समितिको प्रतिवेदन सम्बन्धमा

मिति २०६६/१०/२०

१. प्राकृतिक श्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजश्व बाँडफाँट समितिको प्रतिवेदन साथ संलग्न प्रारम्भिक मस्यौदाको सि.नं. १ को प्रस्तावना नियमावली बमोजिम संवैधानिक समितिको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिएको, सि.नं. २ को आर्थिक अधिकार अन्तर्गत धारा १ देखि ८ सम्म रहेका मौलिक हक, सि.नं. ३ मा रहेको मौलिक कर्तव्य र सि.नं. ४ को धारा १० देखि १३ सम्म रहेका राज्यको दायित्व, सिद्धान्त र नीतिहरू सम्बन्धी विषयहरू नियमावली बमोजिम मौलिक हक तथा निर्देशक सिद्धान्त समितिको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने देखिएको, सि.नं. ८ राष्ट्रिय सर्वसंचित कोष, सि.नं. ९ अर्थ विधेयक, सि.नं. १० राष्ट्रिय सर्वसंचित कोषबाट व्यय, सि.नं. ११ राष्ट्रिय सर्वसंचित कोषमाथि व्ययभार, सि.नं. १२ राजश्व र व्ययको अनुमान, सि.नं. १३ विनियोजन ऐन, सि.नं. १४ पुरक अनुमान, सि.नं. १५ पेशकी खर्च, सि.नं. १६ राजश्व र व्यय सम्बन्धी विशेष व्यवस्था, सि.नं. १७ उधारो खर्च, सि.नं. १८ आकस्मिक कोष, सि.नं. १९ आर्थिक कार्यविधि सम्बन्धी ऐन सम्बन्धी विषय नियमावलीमा स्पष्ट नभएपनि कार्यक्षेत्र विस्तार गर्दा व्यवस्थापिकीय अंगको स्वरूप निर्धारण समितिले आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र समावेश गरेकोमा सम्माननीय अध्यक्षज्यूको अध्यक्षतामा बसेको समितिका सभापतिहरूको मिति २०६५।१०।१४ मा बसेको संयुक्त बैठकले त्यसलाई स्वीकार गरेको हुंदा यी विषयहरू व्यवस्थापिकीय अंगको स्वरूप निर्धारण समिति कै कार्यक्षेत्र भित्रका विषय मान्नु पर्ने र सो को मस्यौदा पनि त्यही प्रतिवेदनमा आधारित रहेर गर्नु पर्ने देखिन्छ । साथै सि.नं. २७ मा रहेको सन्धि वा सम्झौताको अनुमोदन, सम्मिलन स्वीकृति वा समर्थन सम्बन्धी विषय नियमावली बमोजिम राष्ट्रिय हितको संरक्षण समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने देखिन्छ । उल्लिखित विषयमा सम्बन्धित समितिको मस्यौदा आधिकारिक हुने, प्राकृतिक श्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजश्व बाँडफाँट समितिको मस्यौदामा आर्थिक र राजश्व बाँडफाँटका दृष्टिले राख्न सिफारिस गरिएका विषयलाई संवैधानिक समितिले महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा ग्रहण गर्न उपयुक्त हुने भएको र सो विषयमा सम्माननीय अध्यक्षज्यूले संविधानसभाको मिति २०६६।२।१३ को बैठकमा रुलिङ्ग गरिसक्नु भएको हुंदा सोही बमोजिम गर्न सुझाव दिने । दोहोरिएका ती विषयमा सभामा छलफल हुंदा उठेका र मतैक्यता कायम हुन नसकेका विषय पनि सम्बन्धित समितिको मस्यौदाबाट निर्णय भई संबोधन हुने भएकोले समितिले यहाँ छलफल र निर्णय गरेको छैन ।
२. प्रारम्भिक मस्यौदाको सि.नं. ५ धारा १४ को उपधारा (१२) को व्याख्यात्मक टिप्पणीमा रहेको “स्वायत्तताको सिद्धान्तलाई सम्मान गर्न” भन्ने व्यहोराको सट्टा “स्वायत्तताको सिद्धान्तलाई स्वीकार र लागू गर्न आवश्यक भएकोले” भन्ने व्यहोरा राख्ने ।
३. प्रारम्भिक मस्यौदाको सि.नं. २४ धारा ३४ मा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत आयोग सम्बन्धी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । उक्त आयोगको प्रमुख काम, कर्तव्य र अधिकार प्राकृतिक स्रोत सम्बन्धी विषयमा संघ र प्रदेश, प्रदेश-प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय सरकार र स्थानीय सरकार-स्थानीय सरकारबीच उठ्ने विवाद निरुपण गर्ने गरी व्यवस्था गरिएको पाईन्छ । संविधानसभा नियमावली, २०६५ को नियम ६६ को क्र.सं. ३ मा संघीय इकाईहरूबीच उत्पन्न हुन सक्ने विवादको समाधान सम्बन्धी संयन्त्र राज्यको पुनर्संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँट समितिको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने व्यवस्था गरे अनुरूप राज्यको पुनर्संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँट समितिले आफ्नो प्रारम्भिक मस्यौदाको धारा ११ मा संघीय इकाईहरूबीच उत्पन्न हुने विवाद समाधान सम्बन्धी विस्तृत व्यवस्था गरेको हुनाले यो विषयमा संवैधानिक समितिले दुवै प्रतिवेदनलाई समायोजन गरी उपयुक्त व्यवस्था गर्न निर्देशन दिने ।
४. प्रारम्भिक मस्यौदाको सूची १ अन्तर्गत पेज नं. ३७ मा रहेको जैविक विविधताको विषय स्थानीय इकाईको पनि अधिकार रहने गरी सूचीमा थप गर्ने ।
५. प्रारम्भिक मस्यौदाको सूची २ अन्तर्गत पेज नं. ४० मा रहेको मालपोत शीर्षकलाई भुमिकर भनी परिवर्तन गर्ने र व्याख्यात्मक टिप्पणीमा पनि सोही बमोजिम शब्द मिलान गर्ने ।
६. प्रारम्भिक मस्यौदाको सूची २ अन्तर्गत पेज नं. ४१ मा रहेको सम्पत्ति कर शीर्षकको व्याख्यात्मक टिप्पणीको अन्त्यमा रहेको वाक्यांशको सट्टा सम्पत्ति करमा मुलतः घर जग्गा कर समावेश हुने भन्ने वाक्यांश राख्ने ।

७. राज्य पुनर्संरचना समितिबाट भएको अधिकारको बाँडफाँटलाई समेत मध्यनजर गरी मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर लगाउने अधिकार प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई पनि प्रदान गर्नुपर्ने सुझाव आएको सन्दर्भमा संवैधानिक समितिले त्यसलाई ध्यान दिने ।
८. फरक मत आएका र मतैक्यता हुन नसकेका भनी सूचीकृत गरिएका अन्य विषयहरूको हकमा प्रतिवेदनमा आएको मस्यौदाले नै संबोधन गरेको हुँदा समितिको प्रारम्भिक मस्यौदा बमोजिम नै गर्ने ।